

37.
DISSERTATIO GRADUALIS
De
OBLIGATIONE
ACQVIRENDI
COGNITIONEM PHI-
LOSOPHICAM

Quam,
DIVINA ADSISTENTE GRATIA,
*et suffragante ampliff. Collegio Philosophico
in celebri ad Auram Academia,*

Sub MODERAMINE

VIRI CL.

Mag. ALGOTHI A.
SCARIN,

Philos. Mor. & Hist. Prof. Reg. h. t.
Dec spectab.

Mæcenatis sui optimi,
publico examini modeste submittit
JACOBUS HEINRICIUS

WIBURGENSIS

die 8. Julii An. MDCCXXXV.
loco horisque consvetis.

ABOÆ, exc. Joh. Kiämpe, R. Ac. Typ.

PLACET IN

ORDINE

COGNITIONE

TEOLOGICA

DE

ARTIBUS

SCIENTIARUM

LIBER

MAG. ALBERTI

SCOTI

OPUS

PRIMUM

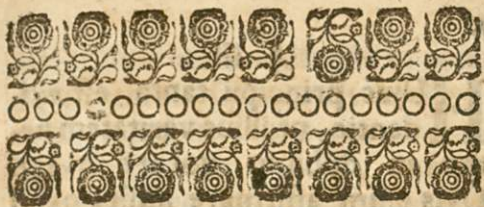
IN

JACOBI

SCOTI

OPUS

PRIMUM

§. I.

Principium rationis sufficientis hæc audit propositio:
Ea, quæ sunt vel fiunt sua non destituuntur ratione, cur sint vel fiant.

§. II.

Ratio sufficientis dicitur id, ex quo alterius existentia vel determinatus existendi modus intelligi potest. Unde principium rationis sufficientis in hanc æquipollentem resolvitur: Si aliquid esse ponitur, ponendum est aliquid, unde intelligitur, cur idem potius sit quam non sit, hoc potius modo quam alio.

§. III.

Hujus principii tanta est evidētia, ut illius veritatem nemo in dubium vocare queat. Quis enim affirmare audeat, quod ex nihilo ratio reddi, aut intelligibili modo non explicari queat, cur e. g. aqua igni apposita ebulliat, Cajus Sempronii verbis ad iram provocetur & sic porro. Quod si vero in casu *quovis* singulari nemo admiserit aliquid fieri, cujus actualitas destituatur ratione sufficienti; idem quoque esse universaliter verum fateri debet, qui non aperte impingere velit in principium contradictionis & leges ratiocinandi communissimas.

§. IV.

Nihil eorum, quæ in systemate hoc mundano continentur, datur, quod non ad simultaneorum & successivorum classem revocari queat. Quod si vero levi
 atten-

attentione utamur, facile vi principii rationis sufficientis intelligimus, quod in rebus coëxistentibus ratio semper adsit, cur unumquodque eorum cum ceteris simul existat & hoc potius quam alio ordine iisdem coëxistat. Eodem modo patet, si successionem rerum spectes, rationem in serie successivorum semper dari, cur singula, quæ in eadem continentur, hoc potius ordine, quam alio se mutuo subsequantur. Hæc rerum a se invicem dependentia, aut si mavis, mutua relatio, vi cuius unius actualitas per alias simultaneas & successivas promovetur, *nexus* Philosophis modernis dici solevit.

§. V.

Nuda cognitio eorum, quæ in mundo materiali vel substantiis spiritualibus sunt & contingunt, *Historica* dicitur: Cognitio vero ratio-

rationis eorum, quæ sunt vel esse possunt, Philosophica audit, & qui eadem pollet, Philosophus saluatur.

§. VI.

PAtet adeo, quænam sit differentia inter eum, qui philosophicam possidet cognitionem & qui eadem destituitur. Hujus notitia, si quæ ipsi adfuerit, terminatur in iis, quæ esse vel fieri ad perceptiones suas attentus observat; illius vero longè ulterius se extendit. Philosophus enim nexum rerum contemplatur, inquirendo in rationes veras atque genuinas eorum, quæ sunt vel esse possunt. Unde simul constat majorem esse Philosophum, qui plurimum rerum nexum, quam qui pauciorum intueri valet. Evidentissima igitur nobis adsunt criteria, quibus & cognosci & a se invicem distingui possint, qui
vere

7
vere h. e. re ipsa philosophan-
tur. *

§. VII.

Nemo est, qui non ultro fateri
debeat, ignorantiam inter
imperfectiones mentis esse refe-
rendam. Unde sua sponte con-
sequitur cognitionem rerum,
quæ eidem opponitur, mentis
nostræ arguere perfectionem:
consequenter intellectum nostrum
esse perfectiorem, si notionibus
re-

(*) Notandum vero, eum Philoso-
phi titulo minus dignum esse, qui al-
terius fide sumit effectum quendam da-
tum, mediante hac vel ista ratione
fuisse productum, nisi simul dijudica-
re valeat, utrum ratio, quam pro-
fert alter, veritati sit consentanea
nec ne. Novit enim hanc rationem
allegari ab altero, utut asserti veri-
tatem ipse non pervideat, adeoque nu-
da duntaxat cognitione historica fa-
cti alterius gaudet.

rerum aliis atque aliis fuerit imbutus, quam siisdem destituatur.

§. VIII.

Quoniam lege naturali obligati sumus nostram, quantum in nobis est, promovere perfectionem; nostra vero perfectio eo magis comparatur, quo majorem intellectus noster adipiscitur perfectionis gradum; intellectus autem perfectior est si cognitione rerum fuerit imbutus, quam si eadem destituatur (§. 7.); sequitur, si legi naturæ obtemperare velimus, nostrum esse, ut omnem cognitionem, quæ a nobis obtineri potest, consequenter & philosophicam nobis comparemus.

§ IX.

Sufficerent, credo, dicta ad evincendam obligationem illam, cujus gratia hæc a nobis instituta est tractatio. Ut vero eadem clarius adhuc pateat & sua

9
sua quasi luce animos eorum percellat, qui argumento huic generali, quod de omni cognitione, quocunque demum nomine veniat, valet, difficulter cedere volunt, placet insuper speciales in medium afferre rationes, quæ insignem cognitionis philosophicæ, præ historica, prærogativam satis superque loquuntur.

§. X.

Quoniam nihil datur sine ratione sufficienti, cur potius sit quam non sit (§. 3.); hinc quicquid de ente aliquo prædicatur, id sub certa ratione & positis quibusdam conditionibus eidem convenit. Enimvero si cognitio tua fuerit non nisi historica, ad rationem istam non attēdis (§. 5.), consequenter fieri potest, ut enti obvio quidpiam tribuas, absente ista conditione, sub qua eidem tribuendum. Philosophi vero cum sit

fit scire, quare aliquid fit vel fiat (§. 5.); hinc quoque cognoscit, quibus conditionibus huic vel illi subiecto, hoc vel illud competat prædicatum. adeoque in casibus vitæ humanæ eidem non tribuit, nisi ubi conditionē istam præsentem esse intellexerit. (*) Quoniam igitur in applicatione cognitionis historicæ sæpe aberramus, in casu vero opposito non item; cognitio philosophica in negotiis vitæ humanæ certiores successus pollicetur quam historica.

§. XI.

(*) E. g. *Misericordia miseri tangimur, cognita ejus miseria. Ignorata ratione, adeoque cognitione philosophica deficiente, miseri sibi persuadent, se alios ad misericordiam permoturos, sola miserie expositione. Quod si vero quis philosophica cognitione fuerit instructus, is novit, misericordia non esse locum, nisi ubi amor miseri adfuerit. Wolf. disc. præl. §. 41.*

§. XI.

QVorum philosophica nobis est cognitio, ea ad plures quoque casus in vita humana occurrentes læpe applicari possunt, quam ubi eorundem non nisi historicam habemus. Ubi enim ratio ejus, quod de ente quodam singulari prædicatur, in notione speciei reperitur: vel quod speciei competit, notioni generis inest, idem quoque in priori casu de tota specie: in posteriori de toto genere affirmari debet. Quod si vero ratio istius prædicati, quod uni subjecto vel rebus ad unam speciem pertinentibus convenit, in notione speciei vel generis contineatur, idem quoque ad ceteras res sub eadem specie vel eodem genere comprehensas Philosophus applicare potest. Historica vero cognitione instructus cum rationes rerum non perspiciat; hinc quod de

de uno individuo vel certa quada-
dam specie cognovit, idem sine
periculo errandi admittere nequit
de aliis rebus ad eandem speci-
em vel ad idem genus pertinen-
tibus. Cognitione igitur histo-
rica contentus ad casum specia-
lem restringit, quæ philosophus
ad plures obvios extendere valet.

§. XII.

UNde simul patet, Philosophum
plures de diversis individuis
& speciebus propositiones ad u-
nicam reducere posse, si ratio-
nem ejus prædicati, quod iis-
dem competit, in casu priori no-
tioni speciei: in posteriori ve-
ro notioni generis inesse anim-
advertat. Casuum igitur parti-
cularium multitudine non obrui-
tur, quæ ob plurimas circum-
stantias difficulter memoriæ mā-
dantur & difficiliter adhuc reti-
nentur.

XIII.

Cognitionem philosophicam tantâ voluptate animum per-
 tundere, quantam naturaliter
 haud facile aliunde expectare
 licet, agnovere illi, quibus ean-
 dem in semetipsis experiri con-
 tigit. Testantur hoc de se viri
 illustres Ehrenf. Walther, de
 Tschirnhausen (*) & Chr. Wol-
 fius(**) quibus Philosophi no-
 men nemo, ut puto, denegabit.
 Nec desunt alii testes ejusdem
 voluptatis participes facti: sit ita
 quod non quivis ejusdem expe-
 rimentum in semetipsum capere
 queat. Ut vero res eo clarior
 evadat, idem quoque ex princi-
 piis quibusdam psychologicis de-
 monstrare conabimur.

§. XIV.

(*) *In Medicina Mentis part. 1. p.*
7. (**) *In Horis subsec. A. 1729.*
Trin. est. num 1.

§. XIV.

Cognitionem philosophicam perfectionem mentis loqui, aut si mavis, perfectiorem esse intellectum, si rerum rationes perspiciat, quam si easdem ignoret, ex §. 7. constare arbitror. Qui igitur ejusdem tamquam sibi inexistentis conscius est, perfectionem intellectus sui, quam possidet, simul intuetur. Ubi igitur animus in hoc statu, voluptate justa perfunditur, nihil profecto accidit, nisi quod naturæ mentis humanæ conveniens deprehenditur. Voluptatem enim oriri, dum rem contemplati perfectionem ejus intuemur, dudum agnovit Cartesius, & idem quoque obvia confirmat experientia.*

§. XV.

Nec mirum esse debet, quod voluptas ex cognitione philosopho-

(*) *Wolf. Psych. Emp. §. 512.*

losophica orta prævaleat eidem,
 quæ ex historica percipitur,
 cum ratio adsit manifesta cur præ-
 valere debeat. Nimirum ex eo,
 quod difficultatem experiamur in
 cognoscendis rerum rationibus;
 cum nudam factorum notitiam
 facilius nobis comparaverimus,
 colligimus majorē mētis seu fa-
 cultatis cognoscitivæ perfectionē
 requiri ad rerum philosophicam
 quam historicam cognitionem.
 Ubi igitur superatis difficultatibus
 eandem consequuti sumus, eam
 nobis perfectionem adesse persua-
 sissimi sumus. Quare cum gradus
 voluptatis respondeant magnitu-
 dini perfectionis, cujus quis sibi
 conscius est, (*) quid mirum est
 si cognitio philosophica magis de-
 lectet quam historica? Imo in
 genere verum est, quod cognitu
 difficilia, perinde atque cetera
 ardu-

(*) Wolf. Psych. Emp. §. 516.

ardua vitæ hujus exantlata fortiter, majorem pariant voluptatem animo repræsentata, quam quæ facilia fuerint, adeoque multo sine labore constiterint. (a)

§. XVI.

INtenditur porro voluptas Philosophi, ubi mentis aciem in eos convertit, qui utut factorum notitiam sibi comparare valeant, in peruestigandis tamen eorundem rationibus frustra laborant. Etenim hoc pacto suam potentiam ad aliorum impotentiam referens, quo magis elucescit vi legis *oppositi*, illa quæ sibi adest, potentia, tanto perfectionis suæ quoque (modo non cruda & intempestiva perfectionis præsumptio illa fuerit:) magis magisque conscius esse incipit. plus certe quam si illa comparatio nunquam instituta fuerit. Hoc igitur in casu voluptatem augeri & ad majorem eve-

(a) Epictet. *encheirid. paraph. c. 49.*

evehit gradum manifestum est.

§ XVII.

HUic vero voluptati, quæ ex ipsa cognoscentis perfectione oritur, superaccedit altera, quæ perfectione objecti, a quoque quam intuetur Philosophus, nascitur. Inest enim rei perfectio, quatenus singula, quæ eidem insunt, per rationes quasdam generales determinatur. Unde intelligi potest, cur singulæ partes, si nimirum corpus fuerit, tales potius sint, quam aliæ, & cur hoc potius quam alio modo inter se connectantur. (*) Qui igitur ratio-

B nes

(*) *Exemplo nobis sit oculus, qui per structuram suam aptus est ad lumen a corporibus in eum illapsum, ita refringendum, ut ejus imago in fundo clare ac distincte delineetur. Habemus adeo rationem generalem, unde ratio reddi potest singularum partium, cur tales sint & cur tali mo-*

nes istas perspicit, is quoque perfectionem rei simul intuetur. Quare cum ex intuitu perfectionis nascatur voluptas (§. 14); animus philosophi voluptate perfundi debet, ubi in rationes istas attentionem suam dirigit.

§. XVIII.

Multiplex adeo voluptas ex cognitione sua in philosophum redundat, quibus conjunctis exurgit voluptas quædam composita in simplices illas, ex quibus constat, resolubilis. Est quoque illa voluptas vera, cum perfectiones non imaginarias & apparentes, sed veras atque reales supponat; est denique constans, aut si mavis, durabilis, adeo ut nunquam in tædium degenerare possit.

§. XXI.

do inter se jungantur; quemadmodum tum in Optica, tum in Physica docetur. Atque inde oculi perfectio colligitur. vid. cel. Walsi Cosmologia lat. §. 535:

§. XXI.

STatus, quo voluptas vera per-
durat, felicitas dicitur. Quæ-
libet igitur voluptas vera felicitatis
nostræ partem constituit, aut
si mavis, ejusdem nos participes
reddit.

§. XX.

QVoniam igitur cognitio phi-
losophica suis possessoribus
multiplicem voluptatem largitur,
eandemque veram & minime
transitoriam (§. 18.); eadem uti-
que ad obtinendam felicitatem,
quam omnes tantopere anhela-
mus, haud parum confert.

§. XXI.

COgnitio philosophica ad plu-
res casus in vita humana ob-
vios se extendit, certiorique suc-
cessu ad eosdem applicari potest,
quam historica (§. 10. 11.): ejus
deniq; felicitatis nos compotes
reddit, quã ab hac expectare non
licet.

licet. Quoniam vero Lex naturæ ejusdemq; auctor DEUS vult, ut felicitatem nostram, quantum in nobis est, promoveamus & cognitionem eam præferamus semper, quæ majorem sui usum & successum feliciorum in negotiis vitæ humanæ pollicetur; hinc nova denuo ratione patet obstrictos nos esse, ut in cognitione historica non subsistamus, sed ad philosophicam; non illam, quæ scholæ solum, sed vitæ magis conformata fuerit, progrediamur.

§. XXII.

Neminem vero esse existimo, qui imbecillitatem rationis humanæ prætendens, asserere audeat, cognitionem philosophicam esse ex eorum numero, quæ plane obtineri non possint. consequenter nos in eadem acquirenda frustra desudare. Tanta quidem est rerum varietas tamque insignis

gnis numerus, ut licet quis omnes ingenii nervos intendat, rationes tamen omnium, quæ sunt vel esse possunt, perscrutari minime possit. Hoc enim repugnare intellectui limitato, quivis per se videt. Verum enim vero ut ut humanam transcendat sortem, omnium rerum tenere scientiam, omnesque novisse rationes: iis tamen instructi sumus facultatibus, ut recto earum usu, ad plurius, quæ a captu vulgi remotiora sint, cognitionem pertingere valeamus. Neque enim postulamus, ut quis in omnibus sit philosophus, quod solius *DEI* esse ex Theologia Nat. satis constat. De limitibus, quousque homo in cognitione philosophica progredi queat, jam non laboramus. Veniendum est in rem præsentem. Domestica unumquemque docebit experientia, quantum cura &

in-

industria in hac cognitiōe, de qua agimus, proficere valeant.

§. XXIII.

A Bsit vero, ut quis sibi persua-
deat, historicam rerum co-
gnitionem ideo contemni, quod
philosophicam eidem præfera-
mus. Lubentes enim agnosci-
mus, multum esse illius usum in
cognitione philosophica acqui-
renda eademq; confirmanda. Si
enim per experiētiā stabiliuntur
ea, ex quibus aliorum, quæ sūt
vel fiunt, ratio reddi potest, co-
gnitio historica certe philosophicæ
fundamentum præbet. Confirmat
quoq; historica cognitionem phi-
losophicam, si quis per rationem
aliquid fieri agnovit, factoque
experimento, idem fieri obser-
vat. Cognitio igitur historica
philosophicæ præmittenda, aut
certe cum illa constanter conjun-
genda, ut firmum adsit funda-
men-

mentum, cui eadem superstruar, simulque habeatur lapis quasi lydius, quo examinetur veritas a priori eruta.

§ XXIV.

Licet igitur cognitio historica merito commendanda sit, ob ejus tamen usum non propterea negligenda est philosophica, quæ majorem præstat. Unde institutū eorum non probamus, quibus cum nec vires desint ad cognitionem philosophicam obtinendam, eam tamen sibi comparare non student. Quod si tamen quis hebetiori fueret judicio, quam ut veritatem philosophicam capere valeat, & aliis mediis heic necessariis destituatur, ei non invidemus, si vel in sola cognitione rerum historica ipse acquiescat. Ingenue enim fatemur, si eadem utatur ad Dei gloriam suamque & alio-

aliorum felicitatem promovendam, eum non minus officio suo satis facere, quam philosophum, cui profundius summi conditoris opera rimari datum. Certi quoque sumus, nos ad eam cognitionem neque esse obligatos, cujus acquisitionem non in nostrarum virium mensura repositam voluit DEUS O. M. Cui omnis veri bonique FONTI sit laus & gloria

SOLI.

